

NÉHÁNY SZÓ A KÖNYVNYOMDAI MUNKÁK MODERN KIVITELÉRŐL.

IRTA: STALLA MÁRTON.

MINT A NÉPVISELETBEN, épúgy a nyomdászatban is van *divat*. A számos – különösen külföldi – öntöde szebbnél szebb mintákkal árasztja el a nyomdákat és igyekszik egyik a másikat túlszárnyalni, mivel – szerinte – ő a legújabb és *legdivatosabb* betűket és díszítőanyagokat állítja elő. Tagadhatatlan, hogy ma már a betűöntödék e tekintetben oly magas fokon állanak, hogy az ember önkénytelenül is azt hiszi, hogy ennél többre vinni már nem lehet.

S mit látunk? Azt, hogy alig vettük használatba az esetleg megrendelt legújabb és legdivatosabb betűket vagy díszítőanyagot, egy másik öntöde máris majdnem hasonló ugyan, de mégis sokkal szebb és még *divatosabb (!)* dolgokkal áll elő. Persze ilyenkor már sajnáljuk, hogy nem vártunk egy kicsit a rendeléssel; de mikor az akkor – alig két-három hónap előtt – olyan nagyon – *divatos* volt.

Tegyük csak kissé mélyebb megfontolás tárgyává e dolgot.

A betűöntödék szerint minden azért divatos, mert új s mert a mai kornak – a szecsessziónak – megfelel. Hogy azonban ez a divat utáni hajsza milyen fattyúhajtásokat teremt, s hogy ezeket elkerülhessük, erről óhajtok kissé megemlékezni. Körülbelül úgy vagyunk vele, mint a hiú asszony, a ki minden hónapban más kalapot hord, csak azért, mert ez divat.

Kezdjük a betűknél. Itt van például a most annyira szépnek és jónak – tehát okvetlenül *divatosnak* – nevezett *román* vagy romana betűfaj.

A kinek alkalmá volt régibb, pl. XVI. vagy XVII. századbeli könyveket látni, az kétségkívül némi hasonlóságot fedezett fel az akkori úgynevezett *elzevir** és a mostani *román* betűfaj között. Természetes, mivel akkori időkben leginkább merített papírra nyomtak, a nyomás nem volt oly fényes, mint a mostani műnyomó-papíron. De azért a betűk művészi kivitele és tetszetőssége fennmaradt a mai korig is.

A régi jó és szép betű tehát, – egy kissé felújítva – jellegét megtartva, divatossá lett ismét. E betűk szépségét és alkalmazhatóságát elvitatni nem lehet. Szám-

* Az *elzevir* vágású betűk a XVI–XVII. században megjelent nyomda-termékek előállításánál oly nagy szerepet vittek, hogy e betűk feltalálója és eminek utódai, a hollandi *Elzevir-család* nyomdája akkoriban világhírű volt.

talan ily példát tudnék így szembeállítani egymással a betűkről, körzetekről stb.-ről, de áttérek tulajdonképeni tárgyamra, a szedés *divatjára*, vagyis, hogy magyarul (!) fejezzem ki magam: a *modern* szedésre.

Ha jól szemügyre vesszük a *divatos* betűöntödei termékeket, úgy szembetűnőleg látjuk, hogy a legszebb és legtetszetősebb nyomtatvány kiállítása csak úgy érhető el, ha az *stílszerűen*, tehát *egyfajta betűnemből* állítatik elő. S ezzel szemben a gyakorlatban egészen mást látunk.

Tegyük fel, hogy egy árjegyzék borítóklapját kapja a szedő *divatos* – tehát modern – stílusban való elkészítésre. Fel lesz itt halmozva mindenféle díszítmény, szecsessziós körzet és betű, csakhogy elérje a kívánt sikert; s tegyük fel, hogy az több színben is nyomtatatik, a vége mégis az, hogy – nem szép. Nehézkes, egyes sorok kirínak, míg éppen talán a fősorok elveszve, vagy alig olvashatóan találhatóak fel. S mindez azért, hogy a *divatos* anyag rajta látható legyen. Nem vonatkozhatik azonban ez ama műintézeteinkre, ahol a stílszerűséggel kapcsolatban a modern irányt nagy eredményekkel fejlesztik. Vagy vegyünk egy mostan *divatos* angol könyvalakot; sok esetben látni fogjuk, hogy a szedő nincs eléggé tisztában azzal, hogy ez a divat mennyit enged meg abból, a mi nem esik az esztétika és stílszerűség rovására. Számtalanszor látjuk, hogy ily keskeny, hosszúkás angol alaknál törpe, széles öblű betűket alkalmaznak. Körzetek vagy díszítések alkalmazásánál pedig néha oly tévesen járnak el, hogy a szedés két oldalán alig van három térszövi hely, mivel maga a körzet két-két ciceró, míg fent és lent, tekintve az alacsony betűket, annyi tér marad, hogy a szedő nem tudja, mit csináljon vele, s így vagy valami oda nem illő díszítményt bigyeszt oda, vagy pedig üresen hagyja, tehát szükséges mindig a helyes beosztás.

Ilyen esetekben szerintem sokkal jobb, ha a díszítményt vagy körzetet elhagyjuk s pusztán a sorok helyes és ügyes elhelyezésére fektetjük a főszólyt. Ha pedig minden áron akarunk valami díszet alkalmazni, úgy *okvetlenül* alkalmazkodnunk kell *az alak természetéhez*.

Soha se alkalmazzunk tehát *egy keskeny, nyúlánk alaknál* széles és alacsony betűket s vaskos, nehéz díszítményeket vagy körzeteket azért, mert ezekből *divatos* készlettel bírunk, hanem *használjunk magas, keskeny alakú betűket és inkább vékony díszítményt*, ha esetleg nem is volna ilyenmű *divatos* (!) betűnk. Ez által összhangba hozzuk munkánkat a nyomtatvány természetével, a mely már az első pillanatra is jó benyomást fog tenni a szemlélőre.

Megfordítva áll ez a szabály viszont a *szélesebb alakú munkáknál*. Itt már kell, hogy *szélesebb terjedelmű betűket és díszítményt alkalmazzunk*, mivel nemcsak szembántóan, hanem visszatetszőleg hat a szemlélőre, ha az alak magasságban túl van tömve, szélességben pedig az üres hely nem lett kihasználva.

Olyan esetekben pedig, midőn az előállítás mi-kéntje teljesen az illető nyomdára lesz bízva, nem eléggé ajánlhatom, hogy vegyük figyelembe azt, hogy a sze-
czesszió is csak akkor tesz jó benyomást, ha a maga teljes *egyszerűségével*, de mégis *csinosságával* hat. Ezt pedig elérhetjük igen könnyen, ha megszokjuk azt, hogy szedésünket nem keverjük többféle betűfajokkal, hanem az első sortól az utolsóig – már a mennyire lehet – *egyforma betűfajt használunk, azaz stílszerűen szedünk*. E tekintetben útmutatóul szolgálhat hazánkban már évek óta a stílszerűséget kultiváló azon intézet, a mely e nemben első és úttörő volt s a melynek termékei mindig a legnagyobb elismerést vívták ki maguknak.

Igaz, hogy sokféle körülmények jöhetnek közbe, pl. a rendelő csökönysége vagy betűhiány stb., de akkor is a szedőnek *kell* módot találni arra, hogy az esetleges *rosszból* ha nem is jobbat, de *rosszabbat semmi esetre ne csináljon*.

Sok függ a helyes felfogástól és beosztástól. Okvetlenül meg kell jól gondolnunk azt, vajjon az illető munka jellegével összhangban van-e az alkalmazandó betű vagy díszítmény, s viszont, hogy ezek egymással is összeillenek-e? Mert csak nem alkalmazhatunk világos képű betűkhöz erős, fekete körzetet vagy díszítményt, sem pedig fekete betűkhöz vékonyat. Azt is jó tudni, hogy komolyabb természetű munka nem tűr meg cizfra betűt, míg másszor a merev betűk határozottan rossz hatást gyakorolnak. Vannak esetek, így pl. többszínű nyomásnál, midőn ezen szabály elesik, de akkor viszont a színek helyes megválasztására esik a fősúly, különben egész fáradságos munkánk kárba veszett.

A magam részéről *nem ajánlom mindenkor és mindenhol a díszítmények vagy körzetek okvetlen alkalmazását* azért, mert azok esetleg az illető betűöntődei mintakönyvben igen jól és találóan vannak elhelyezve. A sorok helyes elhelyezése, esetleg egy-két sornak más színben való nyomása által szerényen bár, de oly könnyedén és csinosan állíthatunk elő egyes nyomtatványt, a melylyel sokkal nagyobb és biztosabb hatást fogunk elérni, mintha bármely *divatos* körzetet vagy díszítményt használtunk volna fel s esetleg több színben állítjuk elő – kevesebb eredménnyel. Díszítmények,

sőt betűk rendelésénél is tartsuk szem előtt azt, hogy az ily betűminták szövegei tetszés szerint vannak összeállítva s azokat úgy és ott alkalmazhatják, a hol akarják, míg ellenben a gyakorlati életben ritkán lehet azokat használni.

Így vagyunk a betűkkel is. A mi a külföldön szép és jó lehet, nálunk sokszor értékét veszti, mert nem alkalmazhatjuk. De hát – sajnos – jórészt mégis reá vagyunk utalva, mivel ezideig fajunknak megfelelő és nemzetiségünket jellemző *magyar stílű* öntödei termék még nincs. Szóval, úgy a betűk, mint a díszítmények rendelésénél mindig szem előtt kell tartani azok esetleges használhatóságát is.

De a gyakorlati használhatóság mellett a betűk vagy díszítmények helyes alkalmazása dönt. Mert mit ér az, ha pl. a mostan divatos *gótikus* (Morris-Gotisch) betűkből *verzál-sort (!)* szedünk *magyarul*, mikor ezt elolvasni úgysem lehet.

Ne legyünk tehát *a divat – hóbortosai!*

Helyes esztétika és helyes érzék okvetlenül meg hozza gyümölcsét. S ezt csak úgy érhetjük el, ha magunkat és szakmánkat folytonosan műveljük. Igenis, haladjunk, tanuljuk meg a külföldi *új* divatot is, de ne fussunk utána *akkor*, mikor a *régi* jó példára van szükségünk, a melyet itthon is megtalálhatunk, s ne alkalmazzuk okvetlenül az újat azért, mivel ez – *divat!*

KELL-E A NYOMDÁSZNAK RAJZOLNI ≡ TUDNI ÉS AZT GYAKOROLNI? ≡

IRTA: JANOVITS FERENCZ.

A MAGYAR KÖNYVSZEMLE IX. kötetének 2-ik füzetében „A könyvnyomtatás és könyvdíszítés iparművészete“ cím alatt cikksorozat kezdődött, melynek írója: Czakó Elemér, a Magyar Iparművészeti Múzeum jeles könyvtárnoka, a könyvnyomtatás történetét tárgyalja művészeti szempontból. Megjegyezve azt, hogy e cikk minden sorát bármely nyomdász nagy haszonnal s igaz gyönyörűséggel olvashatja, ideiktatom a cikknek azt a részét, mely jelen soraim megírására ösztökélt.